

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Toegang tot de rechter. Eerlijk proces. Indiening beroepschrift per fax. Fatale beroepstermijn. Risico voor technisch mankement bij rechtbank. Schending art. 6 lid 1 EVRM.

Barkhuysen, T.; Emmerik, M.L. van

Citation

Barkhuysen, T., & Emmerik, M. L. van. (2017). Toegang tot de rechter. Eerlijk proces. Indiening beroepschrift per fax. Fatale beroepstermijn. Risico voor technisch mankement bij rechtbank. Schending art. 6 lid 1 EVRM. *Ab Rechtspraak Bestuursrecht*, 2017(6), 316-318. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/62260>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/62260>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

AB 2017/45

EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

31 mei 2016, nr. 37242/14

(A. Sajó, V.A. De Gaetano, B.M. Zupančič, N. Tsotsoria, P. Pinto de Albuquerque, K. Wojtyczek, E. Küris)

m.nt. T. Barkhuysen en M.L. van Emmerik

Art. 6 EVRM

NJB 2016/1712

RBP 2016/52

ECLI:CE:ECHR:2016:0531JUD003724214

Toegang tot de rechter. Eerlijk proces. Indiening beroepschrift per fax. Fatale beroepstermijn. Risico voor technisch mankement bij rechtbank. Schending art. 6 lid 1 EVRM.

Klaagster, de Sloveense Marinka Tence, start in oktober 2002 een civiele zaak tegen haar voormalige werkgever, waarin zij terugbetaling vordert van haar werknemersbijdragen. Nadat haar claim door de rechter in eerste aanleg is afgewezen, stelt haar advocaat per fax hoger beroep in op 28 juni 2011, de laatste dag van de beroepstermijn. De faxmachine print het beroepschrift echter niet uit. De dag daaropvolgend stuurt de advocaat hetzelfde document per aangetekende post. Het beroep van klaagster wordt niet-ontvankelijk verklaard, nu het te laat is ingediend. Haar stelling dat het beroepschrift tijdig per fax was ingediend, wordt door de rechter verworpen. De nationale rechters nemen slechts het te laat per aangetekende post ingediende beroepschrift in beschouwing en zijn van oordeel dat klaagster niet kan aantonen dat het beroepschrift tijdig per fax is ingediend. In juni 2013 oordeelt de Sloveense Hoge Raad dat ieder risico voor het falen van een telecommunicatienetwerk moet worden gedragen door de partij die de fax verstuurt.

Klaagster stelt dat haar recht op toegang tot de rechter, zoals gegarandeerd door art. 6 lid 1 EVRM, is belemmerd door een veel te restrictieve uitleg van de nationale regels van procesrecht.

Het Hof roept in herinnering dat wettelijke beroepstermijnen zonder twijfel in het belang van een goede rechtsbedeling en de rechtszekerheid zijn. De regels inzake beroepstermijnen of de toepassing daarvan mogen rechtzoekenden er echter niet van weerhouden van een beschikbaar rechtsmiddel gebruik te maken.

Ten aanzien van de onderhavige casus constateert het Hof dat de advocaat van klaagster succesvol een fax van het beroepschrift naar de rechtbank heeft verstuurd op de laatste dag van de beroepstermijn. Dit document is dezelfde dag ontvangen door

de faxmachine van de rechtbank, maar niet geprint om redenen die niet kunnen worden verklaard door de Sloveense regering.

Het Hof is van oordeel dat een partij het risico moet dragen van een te laat ingediend beroepschrift als dit hem kan worden aangerekend. In casu zijn beide partijen het er echter over eens dat een document van zes pagina's de rechtbank heeft bereikt op 28 juni 2011. Klaagster mocht er op basis van de ontvangstbevestiging op vertrouwen dat haar beroepschrift tijdig was ingediend. Klaagster had geen invloed op het functioneren van de faxmachine van de rechtbank. Bovendien bestond het gefaxte document evenals het per post ingediende beroepschrift uit zes pagina's. Gezien het voorgaande overweegt het Hof dat de benadering van de nationale rechters om de bewijslast volledig bij klaagster te leggen te rigide is. Naar het oordeel van het Hof maakte deze benadering het onmogelijk voor klaagster om succesvol te zijn in haar beroep en moest zij daarmee een onevenredige last dragen. Aldus werd haar de toegang tot de rechter onthouden en daarmee een eerlijk proces.

Het Hof concludeert tot een schending van het door artikel 6 lid 1 EVRM gegarandeerde recht op toegang tot de rechter van klaagster.

Tence
tegen
Slovenië

The law

I. Alleged violation of Article 6 § 1 of the Convention

21. The applicant complained that due to an overly restrictive interpretation of the domestic procedural rules she had been deprived of access to a court as provided in Article 6 § 1 of the Convention. The relevant part of the provision reads as follows:

“In the determination of his civil rights and obligations ... everyone is entitled to a fair ... hearing ... by [a] ... tribunal ...”

22. The Government contested that argument.

A. Admissibility

23. The Court notes that the application is not manifestly ill-founded within the meaning of Article 35 § 3 (a) of the Convention. It further notes that it is not inadmissible on any other grounds. It must therefore be declared admissible.

B. *Merits*

1. *The parties' submissions*

(a) *The applicant*

24. The applicant stated that the lodging of applications by fax had been in place since 1999 and was quite common. She further asserted that according to the existing domestic case-law (namely the Supreme court's decision of 13 October 2004, II Ips 69/2004, see paragraph 19 above) her application lodged by fax should have been treated as lodged in due time and that the Supreme court's interpretation of the domestic procedural rules in her case had been arbitrary and unreasonable.

25. In particular, according to the applicant, the imposition of the requirement that the applications must also be printed out by the relevant court placed the risk of faulty functioning of the court's fax machine on the parties to the proceedings, which was unreasonable and impracticable. The applicant submitted that the court was in the position to simply not print out such an application, thus depriving the parties of their statutory right to choose the manner in which an application was made.

26. The applicant stated that she had sent her application by fax in due time, as apparent from the Local court's confirmation page submitted by the Government confirming the time of delivery and the sender's identity. The applicant maintained that neither her fax machine nor that of the Local Court had shown any error in the transmission of the relevant document which means that both machines had functioned without fault. The Local Court had thus received the application in question but failed to print it out.

(b) *The Government*

27. The Government submitted that the risk of faults in the telecommunication network or similar technical reasons leading to potential non-receipt of an application by a court had to be borne by the person submitting the application. The Government acknowledged that the applicant's documentation had been received in the fax memory but had not been printed out by the machine. Hence, the applicant had not been able to prove the content of the faxed document.

28. The Government further asserted that the President of the Local Court had informed them that it was not a large court; usually parties did not lodge applications with the court by fax; if they did, an employee in the mail room housing the fax machine examined the application with diligence and then handed it over to the legal officer of the competent department. Thus, every ap-

plication lodged by fax was examined twice before being handed over to the judge. The caseload was steady and on a scale that made it possible to determine from the content of an application – even if incomplete – to which case it referred. The Local Court further noted that before this incident the fax machine had never displayed an 'OK' sign without printing out the document. The Local Court did not know the reason why this had occurred.

29. In the Government's view, the Local Court could not have taken into consideration the appeal sent by the applicant's lawyer by fax, as the document had not been printed out and the court was not able to anticipate the content or to which party the document related. Accordingly, the appellate court had deemed correctly that the applicant's appeal lodged one day after the time-limit had to be rejected.

2. *The Court's assessment*

30. The Court reiterates at the outset that the 'right to a court', of which the right of access is one aspect, is not absolute; it is subject to limitations permitted by implication, in particular where the conditions of admissibility of an appeal are concerned, since by its very nature it calls for regulation by the State, which enjoys a certain margin of appreciation in this regard. However, these limitations must not restrict or reduce a person's access in such a way or to such an extent that the very essence of the right is impaired; further, such limitations will not be compatible with Article 6 § 1 if they do not pursue a legitimate aim or if there is not a reasonable relationship of proportionality between the means employed and the aim sought to be achieved (see *Brualla Gómez de la Torre v. Spain*, 19 December 1997, § 33, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VIII).

31. Furthermore, the rules on time-limits for appeals are undoubtedly designed to ensure the proper administration of justice and compliance with, in particular, the principle of legal certainty. Those concerned must expect those rules to be applied. However, the rules in question, or the application of them, should not prevent litigants from making use of an available remedy (see *Pérez de Rada Cavanilles v. Spain*, 28 October 1998, § 45, *Reports* 1998-VIII).

32. As regards the instant case, the Court notes, based on the confirmation pages submitted by the parties, that the applicant's lawyer successfully transmitted by fax a document consisting of six pages to the Local Court at 6.54 p.m. on 28 June 2011, the last day of the time-limit for appealing. The document was received by the Local court's fax machine on the same day at 6.59 p.m., but it was not printed out for reasons which

could not be explained by the Government. The following day, when the time-limit had already expired, the applicant sent an appeal (likewise consisting of six pages) by registered mail. The applicant's appeal was rejected as out of time, as were her subsequent objections that it had been sent by fax within the prescribed time-limit. The domestic courts only took into account the document sent by registered mail, noting that the applicant was unable to prove the content of the document sent by fax. Furthermore, the Supreme Court emphasised that any faults in the transmission of a document sent by fax, even if attributable to the court, had to be borne by the party submitting such a document.

33. As regards the submission of applications by means of fax, it is noted that the Slovenian Civil Procedure Act does not contain any specific provisions thereon; however, it is a matter of settled domestic case-law that the parties may lodge their applications by fax in addition to written and electronic correspondence. Accordingly, it was not in dispute in the present case that the applicant had been entitled to lodge her appeal by fax. However, their opinions differed as to whether an application successfully transmitted to the Local court's fax machine could be considered delivered if it was not printed out and, consequently, no conclusive proof existed of its content, and to who was to bear the risk of any error or malfunction of the Local court's fax machine resulting in the failure to print. The applicant took the view that, since the confirmation pages showed that the document in question had been received by the Local court's fax machine, she should not have borne this risk. By contrast, the Government argued that any risks of technical failure in the transmission of documents by fax should be borne by the person submitting such a document.

34. The Court notes that the Government's view reflects the view expressed by the Supreme Court in its 2013 decision in which it held that any risk of a fault in the telecommunication network or similar technical issue was to be borne by the party sending the application by fax (see paragraph 20 above). However, it cannot be overlooked that this view was adopted subsequent to the date on which the applicant lodged her application by fax; in its initial 2004 decision on the issue, the Supreme Court limited its findings to the issue of whether an application submitted by fax was to be treated as duly lodged (see paragraph 19 above). The court confirmed that such applications should be accepted and considered as delivered if they were submitted within the prescribed time-limit. However, the question of what constituted successful delivery of an application

by fax was not addressed in that first decision. Accordingly, at the time of the applicant's appeal there was no basis for her to consider that what was recorded as a successful and timely fax transmission could nonetheless result in the rejection of the appeal as out of time.

35. The Court is of the view that a party should bear the consequences of an appeal that arrives after the time-limit, where the errors are attributable to that party (see *Pérez de Rada Cavanilles v. Spain*, cited above, § 47, and *Platakou v. Greece*, no. 38460/97, § 39, ECHR 2001-I; contrast *Rodriguez Valin v. Spain*, no. 47792/99, § 28, 11 October 2001). However, in the present case the parties did not dispute that a document of six pages had reached the Local Court on 28 June 2011. It appears that the applicant's properly dispatched fax was saved in the memory of the Local court's fax machine, which was borne out by the confirmation pages from both the sending and receiving fax machines and by the registry of the Local Court (see paragraph 10 above). In view of these circumstances, the Court considers that the applicant had good reason to believe that the document was submitted to the Local Court in accordance with the rules of domestic civil procedure on time-limits. As to the subsequent handling of the document in question by the Local Court, the applicant had no influence on whether it would be printed out or indeed whether the fax machine functioned properly.

36. It is further noted that the Government, relying on the grounds for the rejection of the applicant's appeal given by the domestic courts, argued that she could not prove that the document she had sent by fax was in fact the appeal in question. However, according to her undisputed information, fax transmissions are encrypted and thus their content cannot be proved (see paragraph 12 above). While a direct analysis of the content of the document in question was thus not possible, the applicant submitted to the domestic courts the confirmation page showing that on 28 June 2011 her lawyer had faxed a document of six pages to the competent court. She further pointed out that the document was the same size as the appeal lodged the next day by registered post. Notwithstanding the fact that it is primarily the role of the competent national authorities to decide upon the admissibility and relevance of evidence (see *Schenk v. Switzerland*, 12 July 1988, § 46, Series A no. 140, and *Engel and Others v. the Netherlands*, 8 June 1976, § 91, Series A no. 22), the Court considers that the above considerations, coupled with the fact that the technical issue resulting in the incomplete delivery of the document in question to the Local Court was not attributable to the applicant but to the Local Court,

render the domestic courts' approach of placing the entire burden of proof on the applicant overly rigid.

37. In the court's view, this approach taken by the domestic courts made it practically impossible for the applicant to be successful in her appeal. It follows that the applicant has been made to bear a disproportionate burden (see, *mutatis mutandis*, *Pérez de Rada Cavanilles*, cited above, § 49; *Tricard v. France*, no. 40472/98, § 33, 10 July 2001; and *Zedník v. the Czech Republic*, no. 74328/01, § 33, 28 June 2005).

38. Having regard to the circumstances taken as a whole, the Court finds that the domestic courts' decisions deprived the applicant of her right of access to a court, and, consequently, of her right to a fair trial, within the meaning of Article 6 § 1 of the Convention.

II. Application of Article 41 of the Convention

39. Article 41 of the Convention provides:

"If the Court finds that there has been a violation of the Convention or the Protocols thereto, and if the internal law of the High Contracting Party concerned allows only partial reparation to be made, the Court shall, if necessary, afford just satisfaction to the injured party."

A. Damage

40. The applicant claimed € 12,500 in respect of pecuniary damage corresponding to her civil claim which had not been examined on the merits by the domestic courts, as well as non-pecuniary damage corresponding to the distress she suffered as a result of the breach of the Convention at issue.

41. The Government contested the amount of the claim. In their view, the applicant had not provided any evidence that she would have succeeded with her claim in the civil proceedings.

42. The Court does not discern any causal link between the violation found and the pecuniary damage alleged; it therefore rejects this claim. Nor can it speculate on what the outcome of the proceedings would have been if the applicant's appeal had been examined on the merits by the domestic courts. Accordingly, the Court makes no award under this head.

43. The Court, however, considers that the applicant suffered non-pecuniary loss arising from the breach of the Convention found in this case. Therefore, ruling on an equitable basis, it awards the applicant € 2,500 in that respect. Moreover, while the Slovenian legislation does not explicitly provide for reopening of civil proceedings following a judgment by the Court finding a violation of the Convention (see *Bochan v. Ukraine* (no. 2) [GC], no. 22251/08, § 27, ECHR

2015), the Court has already stated that the most appropriate form of redress in cases where it finds that an applicant has not had access to court in breach of Article 6 § 1 of the Convention would be for the legislature to provide for the possibility of reopening the proceedings and re-examining the case in keeping with all the requirements of a fair hearing (see, *mutatis mutandis*, *Kardoš v. Croatia*, no. 25782/11, § 67, 26 April 2016; and *Perak v. Slovenia*, no. 37903/09, § 50, 1 March 2016).

B. Costs and expenses

44. The applicant also claimed all costs and expenses incurred before the domestic courts without, however, specifying this claim.

45. The Government contested that claim as unfounded.

46. According to the court's case-law, an applicant is entitled to the reimbursement of costs and expenses only in so far as it has been shown that these have been actually and necessarily incurred and are reasonable as to quantum. In the present case, regard being had to the documents in its possession and the above criteria, the Court rejects the claim for costs and expenses in the domestic proceedings as unsubstantiated.

For these reasons, the Court, unanimously,

1. Declares the application admissible;
2. Holds that there has been a violation of Article 6 § 1 of the Convention;
3. Holds that the respondent State is to pay the applicant, within three months from the date on which the judgment becomes final in accordance with Article 44 § 2 of the Convention, € 2,500 (two thousand five hundred euros), plus any tax that may be chargeable, in respect of non-pecuniary damage.
4. Dismisses the remainder of the applicant's claim for just satisfaction.

Noot

1. Discussie over al dan niet tijdig gefaxte beroepschriften heeft al de nodige nationale jurisprudentie opgeleverd. Nu doet ook het EHRM een duit in het zakje. Overigens zal met de invoering van het digitaal procederen op grond van KEI de rol van de fax waarschijnlijk steeds marginaler worden, hoewel niet-professionele partijen daarvan gebruik mogen blijven maken. Dat betekent echter niet dat de discussie over de tijdige ontvangst van stukken daarmee zal verstommen. Sterker nog: aannemelijk is dat de jurisprudentie opgebouwd naar aanleiding van faxberichten ook in het digitale tijdperk een rol zal blijven spelen. Immers ook dan is de vraag aan de orde wie het

risko moet dragen voor, bijvoorbeeld, een technisch computermankement (of een storing in het digitale systeem van gegevensverwerking) aan de zijde van de ontvangende rechterlijke instantie. Precies de vraag die in de onderhavige zaak aan de orde was ten aanzien van een faxmachine.

2. In de hier opgenomen uitspraak is het Hof van oordeel dat er een onevenredige last op de klaagster is gelegd, nu zij moest aantonen dat haar beroepschrift tijdig per fax is ingediend, terwijl duidelijk was dat er op de laatste dag van de beroepstermijn een zes pagina's groot document was binnengekomen op de faxmachine van de rechtbank. Dit had dezelfde grootte als het een dag later ingediende, per post aangetekende beroepschrift. Het feit dat door een technisch mankement aan de zijde van de rechtbank, de fax niet kon worden uitgeprint, kan volgens het Hof niet aan klaagster worden tegengeworpen. Nu de nationale rechters er aan vast hielden dat haar beroepschrift een dag te laat was ingediend (en het per fax ingediende beroepschrift buiten beschouwing lieten, nu het niet was uitgeprint) en haar beroepschrift om die reden niet-ontvankelijk verklaarden, hebben zij haar de toegang tot de rechter en daarmee een eerlijk proces in de zin van art. 6 EVRM onthouden.

3. De nationale jurisprudentie ten aanzien van verzending per fax is helder. Verzending van een beroepschrift kan ook per fax plaatsvinden, zij het dat de verzender als er daarbij iets mis gaat in beginsel het risico daarvan draagt. Deze fax moet bij de ontvangende instantie zijn ontvangen voor 24.00 uur van de laatste dag van de beroepstermijn (vgl. ABRvS 16 mei 2000, AB 2000/325, m.nt. Michiels). Het bepalende bewijs daarvoor is in beginsel de ontvangstadministratie van de ontvangende fax, waarbij – anders dan in Slovenië – niet het vereiste geldt dat de fax moet zijn uitgeprint. Voldoende is de ontvangst in het geheugen van de fax. Als de ontvangende instantie stelt een fax niet ontvangen te hebben, is het aan de verzender de verzending aannemelijk te maken, bijvoorbeeld met een verzendrapport. Het is in dat geval aan de ontvangende instantie om de ontvangst geloofwaardig te ontkennen. Daarbij bestaat niet de verplichting een faxontvangstadministratie bij te houden, maar bij gebreke daarvan moet de ontvangst op een andere niet ongeloofwaardige wijze kunnen worden ontkend. Alleen als de instantie daarin niet slaagt, wordt aangenomen dat de fax tijdig is ontvangen (CRvB 7 februari 2007, JB 2007/78, m.nt. Overkleeft-Verburg). Wanneer, bijvoorbeeld, op het verzendbewijs een fout faxnummer staat vermeld, wordt aangenomen dat sprake is van een niet ongeloofwaardige ontkenning (ABRvS 14 februari 2007, JB 2007/70). Als er twijfel blijft bestaan, mag deze niet ten

nadele van de burger werken (CRvB 5 juli 2013, ECLI:NL:CRVB:2013:877). Terzijde: voor mailberichten geldt op grond van het huidige recht de onverkorte ontvangsttheorie. Dat wil zeggen dat deze voor 24.00 uur van de laatste dag van de beroepstermijn geheel moeten zijn ontvangen (vgl. CRvB 23 maart 2005, AB 2005/193, m.nt. Ortlep). Zie nader Marseille, Tolsma e.a., *Bestuursrecht, Rechtsbescherming tegen de overheid*, Den Haag 2016, p. 150 met vele jurisprudentieverwijzingen.

5. Gelet op het voorgaande kan worden aangenomen dat indien de feiten uit de Sloveense zaak zich in Nederland voorgedaan zouden hebben er in beginsel zou zijn vastgesteld dat het beroepschrift tijdig is ingediend. Toch bevat de Sloveense zaak een vingerwijzing voor de Nederlandse praktijk, namelijk dat een te formalistische opstelling niet door de beugel kan en dat de burger niet met een onmogelijke bewijslast mag worden opgezadeld. Het gaat immers om het fundamentele recht op toegang tot de rechter dat niet in zijn kern mag worden geraakt, ondanks de erkenning van de belangen die samenhangen met strenge bewaking van bezwaar- en beroepstermijnen, in het bijzonder de rechtszekerheid. Dit uitgangspunt zou leidend moeten zijn bij de vorming van de jurisprudentie onder het aanstaande nieuwe digitale procesrecht op basis van KEL dat immers ook uitgaat van de ontvangsttheorie (het tijdstip waarop het elektronisch bericht het digitale systeem voor gegevensbewerking van de bestuursrechter heeft bereikt, waarvan de indiener als het goed is een automatisch gegenereerde ontvangstbevestiging krijgt) en de eigen verantwoordelijkheid van de indiener. Daarbij zou zo nodig ook de verschoonbare termijnoverschrijding van art. 6:11 Awb als smeerolie moeten worden ingezet. Dat is temeer van belang nu er in het digitale procesrecht, anders dan bij de huidige verzending per post, geen sprake is van een gemittigeerde verzendingtheorie waarbij een tijdig ter post bezorgd stuk nog binnen een termijn van zeven dagen na afloop van de termijn tijdig kan aankomen (art. 6:9 lid 2 Awb). Dit in combinatie met het uitgangspunt dat het risico van te late verzending in beginsel volledig bij de verzender ligt, maakt namelijk dat de toch al korte bezwaar- en beroepstermijnen verder worden bekort (vgl. C.L.G.F.H. Albers & R.J.N. Schlössels, *Digitalisering én vereenvoudiging van het (bestuurs)procesrecht*, RM *Themis* 2016, p. 85-96). Daarbij is het ook van belang dat voor indieners vooraf precies duidelijk is welke eisen er aan de digitale stukken onder meer qua omvang worden gesteld en als die ontbreken zij niet met de gevolgen daarvan worden geconfronteerd (ten onrechte anders CRvB 30 september 2015, AB 2016/65, m.nt. Barkhuysen & Van Dam). Ver-

der moeten risico's van technische mankementen aan de zijde van de ontvangende instantie niet op de verzender worden afgewenteld. In ieder geval zal er een waterdicht systeem moeten bestaan voor de registratie van de ontvangst van stukken en het berichten van de verzender of stukken wel of niet goed zijn ontvangen. Dit berichtenverkeer zal nadien ook beschikbaar moeten zijn indien er discussie ontstaat over termijnen.

5. Slagen we er niet tijdig in om het voorgaande te garanderen en blijven er te veel glibberige keien in de digitale procedure bestaan, dan is het beter de verplichtstelling daarvan nog even uit te stellen. Dat zou overigens ook goed nieuws zijn voor de meer nostalgische liefhebber van faxen en aangetekende poststukken. Hopelijk komt het echter niet zover en kunnen we binnen de voorziene termijnen ook in het bestuursprocesrecht gebruik gaan maken van de zegeningen van het digitale tijdperk.

T. Barkhuysen en M.L. van Emmerik

AB 2017/46

HOGE RAAD (CIVIELE KAMER)

14 oktober 2016, nr. 15/02413

(Mrs. F.B. Bakels, C.A. Streefkerk, G. de Groot, M.V. Polak, T.H. Tanja-van den Broek; A-G mr. R.H. de Bock)

mr.nt. T. Barkhuysen en M.L. van Emmerik

Art. 2 Protocol 1 EVRM

RvdW 2016/1055

JWB 2016/376

NJB 2016/1949

O&A 2016/86

ECLI:NL:HR:2016:2341

ECLI:NL:PHR:2016:992

Onrechtmatige overheidsdaad. Recht op onderwijs. Geen schending art. 2 Protocol 1 EVRM door beëindiging mogelijkheid overheidsbekostiging onderwijs van Turkse taal.

In dit geding hebben Hollanda c.s. gevorderd, voor zover in cassatie van belang, voor recht te verklaren dat de Staat door het niet langer faciliteren van het onderwijs van de moedertaal aan kinderen in het basisonderwijs, in strijd handelt met diverse door Hollanda c.s. specifiek aangeduide internationale verdragsbepalingen, dan wel met een andere regel van geschreven of ongeschreven internationaal recht, en daarmee onrechtmatig jegens Hollanda c.s. en/of de personen voor wier belangen zij in rechte opkomen.

Het onderdeel klaagt onder A en B dat het hof ten onrechte heeft nagelaten de rechtsgronden ambtshalve aan te vullen. Het hof had acht moeten slaan op de internationale consensus over de inspanningsplicht die staten op grond van verschillende internationaalrechtelijke regelingen hebben om “de ontplooiing van allochtone jongeren in de samenleving te bevorderen en hun persoonlijke ontwikkeling (identiteit) te waarborgen door stimulering van de eigen culturele achtergrond, leidend tot versterking van het contact met hun ouders, overige familieleden en het moederland”.

Uit de rechtspraak van het EHRM met betrekking tot het in art. 2 EP gewaarborgde recht op onderwijs volgt dat aan deze bepaling niet een aanspraak kan worden ontleend op het kunnen volgen van onderwijs in een bepaalde taal en dat daaruit evenmin de verplichting voor staten volgt om een bepaald soort onderwijs aan te bieden of te subsidiëren. Daarom is er geen aanleiding om aan te nemen dat art. 2 EP aanspraak geeft op het kunnen volgen van onderwijs van een bepaalde taal. [...] Dat ten aanzien van het kunnen volgen van onderwijs van de moedertaal sprake is van dergelijke consensus valt uit de stellingen van Hollanda c.s. niet af te leiden en volgt evenmin uit de verdragsbepalingen waarop zij zich beroepen.

Arrest in de zaak van:

1. Hollanda Türkiyeli Isciler Birliği, te Amsterdam,
2. Euro-Mediterraan Centrum Migratie & Ontwikkeling, te Amsterdam,
3. Informatie En Onderwijs Voor Turken, te Rotterdam, eiseressen tot cassatie, adv: mr. K. Aantjes, tegen de Staat Der Nederlanden (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), te Den Haag, verweerder in cassatie, advocaten: mr. J.W.H. van Wijk en mr. G.C. Nieuwland.

Conclusie A-G mr. R.H. de Bock:

1 Feiten

1.1 In cassatie kan van de volgende feiten worden uitgegaan (rov. 3 onder a tot en met f van 's hofs arrest van 24 februari 2015).

1.2 HTIB stelt zich statutair ten doel de rechten van arbeiders te waarborgen, waarbij zij zich specifiek richt op de integratie en participatie van de Turkse arbeiders in de Nederlandse samenleving door het uitvoeren van verschillende activiteiten op het gebied van arbeid en participatie, politiek, educatie en cultuur. De belangenbehartiging en positieverbetering van Turkse migranten staat voorop, waarbij specifieke problemen